

(PLECS)

D'HISTÒRIA LOCAL

125

Directors: Ramon Arnabat,
Josep Santesmases
Coordinació: Isabel Muntané
Compaginació: Natàlia Báscones
Disseny: Canseixanta
Tria de novetats: Pineda Vaquer

CONTINGUTS

EDITORIAL: Els centres d'estudis...	1
TEMES 1: La presència de Lleida...	2
TEMES 2: La Guerra Civil als...	5
PATRIMONI: Reproducció vs. original	8
RESSENYA	9
TRIA DE NOVETATS	10
NOTICIARI	12

ELS CENTRES D'ESTUDIS LOCALS

DE PAL DE PALLER CULTURAL A AGENTS DE DESENVOLUPAMENT TERRITORIAL

Els centres d'estudis locals i comarcals han desplegat des dels seus inicis una ingent activitat cultural en els respectius territoris, fins al punt que s'han convertit en el pal de paller cultural i han fet possible l'accés igualitari a la cultura per tot el territori català. Els centres d'estudis han estat l'alternativa tant a la feina individualista i localista com a la condicionada pel patronatge polític o econòmic, i han permès desenvolupar projectes autònoms.

Són moltes les persones que han contribuït al desenvolupament cultural del nostre país i que han passat pels centres d'estudis, on s'han format, han fet les primeres recerques i han publicat els primers treballs. Sovint, però, aquesta tasca ha estat més reconeguda socialment que no pas políticament, i massa sovint se'ls ha negat el pa i la sal o se'ls ha tractat amb indiferència des de l'administració local, comarcal, provincial o nacional. Ara, sortosament, tot plegat està en procés de canvi i millora.

Els centres d'estudis han estat molts "anys picant pedra cultural" pel territori; algunes vegades sols, d'altres acompanyats. La seva tasca ha permès donar sortida a les capacitats intel·lectuals i culturals dels ciutadans en l'àmbit local i comarcal, des de la literatura a la ciència, passant per la història i el folklore. Quant patrimoni arquitectònic, documental, gràfic, audiovisual, oral... s'ha salvat gràcies a l'actuació

dels centres d'estudis? Quantes recerques i treballs elaborats en el marc local i comarcal i publicats pels centres d'estudis segueixen sent referència en els seus respectius àmbits? Quants ciutadans han accedit a la cultura a través seu? Molts, sens dubte. L'entusiasme i l'empenta de la vella guàrdia, oxigenada per l'aportació de noves generacions amb formació universitària i compromís pel territori, juntament amb l'aposta creixent de l'Administració per la tasca que duen a terme

els centres d'estudis, permeten ser optimistes sobre el seu futur. Alhora, la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i l'Institut Ramon Muntaner asseguren el treball en xarxa i la projecció per tot el país. El present i el futur, però, exigeixen dels centres d'estudis un pas més. Cal continuar treballant en el marc local i comarcal, però cada cop més s'haurà de tenir present el marc nacional i treballar en xarxa. Els centres han d'esdevenir, també, punts de desenvolupament territorial integral, perquè no hi ha cultura sense desenvolupament de les persones i del territori. Els centres tenen un gran poder de difusió cultural i cohesió social, tenen una gran capacitat per mobilitzar energies intel·lectuals, i coneixen el territori i la seva gent com ningú. I això els converteix, si són capaços de mantenir l'autonomia, l'empenta i el treball en xarxa, en elements imprescindibles del desenvolupament territorial del segle XXI. ■

Presentació del llibre del Centre d'Estudis del Baix Llobregat *Història i actualitat ambiental d'un riu*, 2005.

temes-1)

ESTHER MARTÍ. Doctora en Història

LA PRESÈNCIA DE LLEIDA A LES CORTS DURANT EL REGNAT D'ALFONS EL MAGNÀNIM (1416-1458)

El representant municipal enviat a Corts és un magnífic nexa d'unió entre el món municipal i les assemblees representatives, i ens aporta un coneixement més profund tant sobre el govern de les ciutats reials com sobre el desenvolupament intern de les Corts, des d'una òptica fins ara escassament analitzada. Això és el que ha fet el llibre *Lleida a les Corts. Els síndics municipal a l'època d'Alfons el Magnànim*, XVI Premi Josep Lladonosa d'Història Local.¹

La representació de la ciutat reial a les Corts

Si bé és cert que sobre les assemblees representatives s'han fet nombrosos estudis, resulta si més no interessant analitzar les Corts tot estudiant les relacions que es construeixen al seu interior,² fent un èmfasi especial en els contactes entre les diferents ciutats que conformen el braç reial i analitzant-ne tant la relació com a grup com els contactes de caire individual amb el monarca. D'altra banda, l'interval analitzat correspon a un període de transició vers l'edat moderna i a més, pel que fa al cas català, representa el regnat on qualla la política de la dinastia Trastàmara. I és que el Magnànim representa el prototip de príncep del Renaixement i és sobretot un bon estrateg, fet que en deixa entreveure les ànsies d'un poder autoritari. Serà precisament aquest punt el que xocarà frontalment amb els tres estaments, avesats a una política de caire pactista, que no voldran prendre ni un mil·límetre de poder.

La ciutat de Lleida resulta un bon camp d'anàlisi, ja que va estar present al llarg de les catorze Corts convocades entre 1416 i 1454.³ Val a dir que, a més, la ciutat representa en gran manera el prototip de nucli urbà que, sense ocupar la posició avantatjosa de Barcelona, exerceix un poder ferm dins del braç reial.

D'altra banda, mitjançant l'anàlisi de la documentació de la ciutat de Lleida –val a dir que molt àmplia– s'ha explorat els llaços d'unió entre aquesta ciutat i les Corts, a més de conèixer millor les relacions amb la monarquia, el braç reial i la resta d'estaments i institucions del país. Així, l'estudi d'aquesta documentació, complementada amb altres fonts, permet endinsar-se en aspectes relacionats i aportar un major

coneixement de la composició del govern municipal lleidatà, els seus sistemes d'elecció, els components de cada mà o les grans famílies que el controlaven, a més d'altres qüestions relacionades amb l'economia de la ciutat.

El perfil del síndic a Corts

L'obra que comentem s'interessa tant per les activitats d'aquests representants dins i fora del consell de la ciutat com pel seu origen social, les famílies que pertanyien, el grau de formació o aspectes relacionats amb el seu sistema d'elecció. Tot plegat ha permès formar-se una idea més clara sobre el món de la representació ciutadana a les Corts, un camp encara ple de buits pel que fa a la Corona d'Aragó. Així, entre 1416 i 1458 el nombre de síndics que Lleida envia a les Corts acostuma a ser de dos, un ciutadà honrat i un jurista. Aquests procuradors, tot i gaudir d'una gran capacitat de decisió, no tenen *plena potestas*, car des de la ciutat se'ls controlarà, obligant-los a emportar-se un memorial amb instruccions, de manera que no facin res que pugui suposar un perjudici contra el municipi. En tot cas convé precisar que el seu marge d'actuació, tot i ser limitat, és suficientment ampli per poder fer la seva tasca amb certa llibertat. No obstant això, han de mantenir la ciutat assabentada. No escriure amb regularitat o no informar d'un problema puntual, o sobre el donatiu que cal fer al monarca, és motiu d'una forta reprimenda al síndic. Cal veure en aquest interès ciutadà una voluntat ferma d'evitar perdre el control d'allò que es decideix a les Corts, a més d'impedir que els representants caiguin en una maniobra política al servei d'uns interessos completament oposats als seus (i sovint es veu el mateix monarca com un possible instigador d'aquests complots).

És gràcies a aquest afany de control, i òbviament també d'assessorament als seus síndics, que neix el Consell Especial, format per entre sis i dotze persones (tot i que sabem que a Barcelona eren unes vint-i-quatre), majoritàriament juristes, si bé és notable la presència de ciutadans honorats, la funció dels quals era justament assessorar els procuradors enviats a Corts.⁴ Molts dels seus membres havien estat prèviament síndics, per la seguretat que transmetia la seva experiència.

125

D'altra banda són de gran importància els memorials que la ciutat proporciona als síndics, tant pels pocs que es conserven arreu com per la riquesa de detalls. Els de Lleida permeten tractar aspectes referents al protocol, si bé hi apareixen igualment un grapat de qüestions sobre la gestió municipal, i en especial els enfrontaments amb el sobirà per demanar més competències jurídiques i econòmiques, o almenys lluitar per no perdre'n cap. Predominen sobretot les queixes per incompliment de privilegis per part dels oficials reials, o sobre els nous sistemes electius que el Magnànim vol imposar, o bé la demanda de retorn de diners prestats al rei. De fet, aquesta grotesca situació posa de manifest els greus problemes pels quals passa la monarquia, fet que evidencia la pressió que exerceixen els tres estaments –i de manera especial les ciutats reials– per treure profit d'aquesta situació.

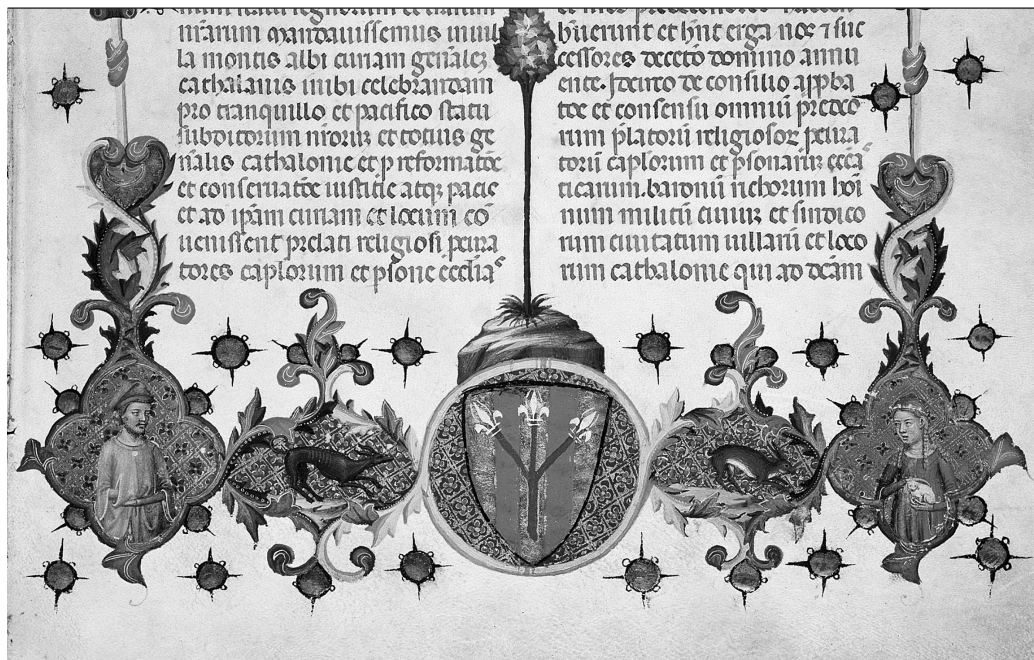
Així mateix, la ciutat intentarà mantenir el contacte amb els seus missatgers a través de cartes creuades, que esdevenen en un extraordinari material de consulta perquè permeten conèixer el punt de vista de la ciutat respecte a aquests problemes amb tota mena de detalls. Igualment és important assenyalar que els enviats a les Corts gaudeixen d'una àmplia experiència prèvia, cosa que assegura una bona representació per part de la ciutat, que vetllarà especialment pels interessos de l'oligarquia urbana. Així doncs, molts dels síndics han estat paers abans o després de la sindicatura. També han exercit altres càrrecs dins del municipi, com ara clavari major, inquisidor jurista o –de manera força habitual– advocat de la ciutat. Un altre punt que resulta interessant és el fet que alguns procuradors a Corts formaven part de l'administració reial, de manera que s'establia un seguit de nexes amb la institució dinàstica que facilitava l'ascens d'aquests personatges. Destaquen també en aquesta línia alguns casos puntuals de síndics que aconseguiren ser nomenats diputats

de la Diputació del General i en un parell de casos n'esdevingueren, a més, oïdors de comptes.⁵

Cal considerar un cas apart els representants amb estudis jurídics, la majoria doctors en dret. Personatges com Bartomeu Maull o Simó Sunyer representen aquesta tipologia d'homes que han arribat a ser admesos dins del consell de la ciutat gràcies a la seva trajectòria jurídica. En tot cas, tots els síndics enviats a Corts pertanyen a la mà major. Tots ells gaudeixen d'un gran prestigi dins la ciutat, fet que justifica que hi hagi un gran interès per ocupar aquest càrrec tot i els pocs diners que es reben en canvi. A més, la majoria formen part de l'exclusiu grup de famílies que intervenen en la gestió de la ciutat, almenys del segle XIV ençà. Així mateix, la majoria dels procuradors a Corts, com

Emblema de la ciutat de Lleida. Usatges i Constitucions de Catalunya. (Lleida segle XIV).

Fotografia de Llorenç Melgosa

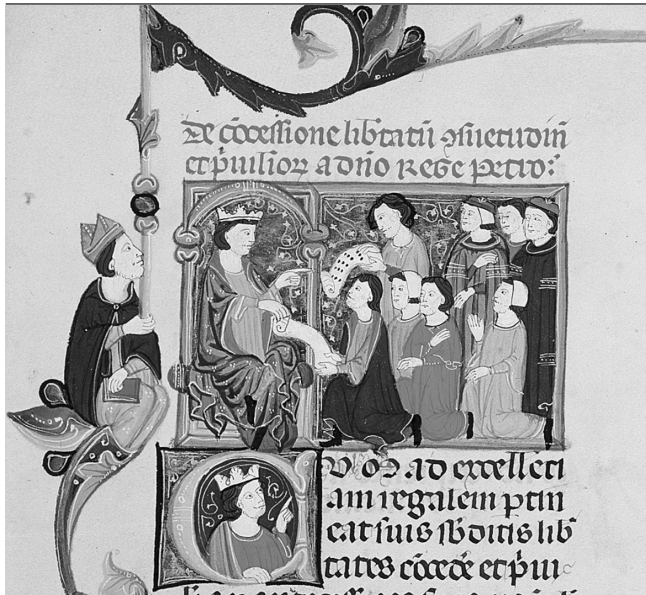
els Bosch, els Cardona o els Navarra, aconseguiran perpetuar el seu llinatge al llarg dels anys emprant estratègies diverses. La més comuna fou emparentar amb la baixa noblesa o comprar un títol nobiliari, i d'aquesta manera assegurar-se una presència familiar dins del braç militar, a més del reial. Per altra banda, cal no oblidar la presència d'aquestes famílies també dins del braç eclesiàstic. Així, doncs, és força habitual trobar al llarg del segle XV nissagues amb membres dins dels tres braços.

temes-1)

Resulta també interessant veure les relacions familiars d'aquests missatgers amb personatges presents al govern municipal d'altres ciutats, però la brevetat d'aquest text no ens permet entrar-hi de ple.

Un altre aspecte que cal considerar són els sistemes d'elecció d'aquests personatges. De manera similar al que succeïa a ciutats com Barcelona i Cervera, el sistema emprat per a l'elecció dels síndics el determinava el consell municipal. En el cas de Lleida, igual com en les eleccions dins del Consell General i als oficis de la ciutat, s'elegien els

Constitucions i privilegis atorgats per Pere el Gran. Usatges i Constitucions de Catalunya. (Lleida segle XIV). Fotografia de Llorenç Melgosa

síndics a *caxó* o escrutini, i les dues persones amb més nombre de vots eren les elegides.⁶ Convé remarcar, però, que tot fa pensar en la probable existència d'un sistema intern de regulació del vot on es veu clarament el paper

rellevant de què gaudien els membres de la mà major en aquest procés. No obstant això, el paper de la mà mitjana no s'ha de subestimar. Així doncs, veiem que si bé només es permetia als seus membres una participació representativa, almenys era una presència evident, encara que aquest fet potser té més a veure amb la conveniència de respectar la voluntat reial d'incrementar la força d'aquests grups ciutadans menys afavorits, com una estratègia més per dominar les oligarquies urbanes, que no pas amb una veritable obertura del consell de la ciutat. Especial consideració mereixen certes famílies que durant el període estudiat presenten diversos membres exercint com a procuradors, fet que reforça la hipòtesi d'un cert control intern en les eleccions.

Val a dir que la documentació estudiada permet reconstruir una xarxa de contactes entre les diverses ciutats reials i altres institucions de la Corona, paral·lelament al desenvolupament de les assemblees. Així, es pot analitzar les relacions diplomàtiques i econòmiques més o menys freqüents d'una ciutat amb la resta del territori, com també, de manera inversa, és possible copsar amb quines parts d'aquest tendeix a mantenir un grau elevat de contactes. D'altra banda, els contactes amb els braços noble i eclesiàstic són poc freqüents i motivats per alguna problemàtica al si de les assemblees de Corts. La documentació consultada permet analitzar també les relacions de la ciutat amb el sobirà, que sense cap mena de dubte van ser molt prolífères.

Tot plegat contribueix a establir amb molta més certesa el grau de relacions entre les diverses ciutats de la Corona, i especialment tot allò relacionat amb la representació municipal a les Corts, alhora que proporcionen un major coneixement de les relacions entre el municipi, les assemblees i la monarquia. ■

1. E. MARTÍ, *Lleida a les Corts. Els síndics municipals a l'època d'Alfons el Magnànim*, Ed. Universitat de Lleida, 2006.

2. Aquest estudi s'ha dut a terme amb el suport del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació de la Generalitat de Catalunya.

3. A. UDINA, «El Braç Reial a les Corts Catalanes durant el regnat del Magnànim», *XVII CHCA*, Barcelona-Lleida: 2000, vol. III., p. 1013-1021.

4. AML, Reg. 410; fol. 28v-29.

5. J. M. SANS I TRAVÉ (dir.), *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, 1994, vol. I, p. 92. AML, Reg. 845; fol. solts. J.M. SOLÉ I SABATÉ (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents (1359-1518)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya i Enciclopèdia Catalana, 2003, vol. I, p. 170-172.

6. AML, Reg. 415; fol. 46v-47.

BARTOMEU BALLESTER SALAS. Historiador

LA GUERRA CIVIL ALS POBLES DE MALLORCA

Complert ja el 75è aniversari de la proclamació de Segona República, ens encaminem cap a una altra fita no menys important pel que fa a la nostra història contemporània com serà el mateix aniversari de l'esclat de la Guerra Civil. Segurament això, tal com ha passat amb la República, significarà un increment notable de les publicacions i les aportacions historiogràfiques sobre la rebel·lió militar, fet que cal considerar positiu perquè permetrà fomentar noves investigacions. Tanmateix, en el cas de Mallorca, aquest és un dels períodes més coneguts i treballats de la història contemporània, amb una producció bibliogràfica molt interessant on trobem obres com les de Josep Massot i Muntaner, Miquel Duran i la col·lecció *La Guerra Civil a Mallorca, Poble a Poble*, editada per Documenta Balear juntament amb la Universitat de les Illes Balears (UIB) i amb la col·laboració dels ajuntaments corresponents de cada vila.

Aquesta darrera col·lecció està formada per un conjunt d'obres que tenen la intenció de donar a conèixer la realitat de la guerra a cada poble de Mallorca, i suposen un exemple d'història feta amb rigor i exigència investigadora. Fer història local sense fer localisme seria un dels seus objectius, per la qual cosa s'ha establert un model d'anàlisi que pugui ser aplicat de forma general a diversos indrets. A la vista dels resultats podem dir que s'ha aconseguit, fet bastant meritori, ja que és prou fàcil per la història local caure en aquest parany del localisme i manca de rigor científic, que ha derivat en una mala reputació que li costa molt llevar-se, malgrat

que a partir dels anys vuitanta té més presència en la historiografia nacional. Podem dir a favor de la història local que és el mètode el que compta, no pas l'espai, i si endemés se la insereix dins un àmbit més general no hi ha motius per menysprear-la.

La majoria de llibres de la col·lecció tenen el seu origen en treballs impulsats des del l'Àrea d'Història Contemporània de la UIB, especialment pels professors M. Duran, S. Serra i A. Marimón, i més concretament des del Grup d'Estudi de la Cultura, la Societat i la Política al Món Contemporani, del qual formen part aquests mateixos professors juntament amb el director de la col·lecció, Arnau Company, i alguns dels autors dels llibres. Si haguéssim de cercar-li un referent el trobaríem en el col·leccionable *Memòria Civil* publicat al diari *Baleares* l'any 1986, un interessant dossier sobre la Guerra Civil que va dirigir el periodista Llorenç Capellà, autor també del *Diccionari Vermell* (Ed. Moll, 1989) on fa una relació biogràfica dels assassinats durant la Guerra Civil. Podem trobar influències d'aquesta obra en la col·lecció, com també dels treballs de Miquel Duran i Josep Massot i Muntaner.

La repressió ocupa un espai important dins l'esquema de les obres. Podem destacar el tractament que se'n fa, ja que evita ser una història de la violència de la repressió per basar-se en les causes i motivacions. Així, a partir de casos concrets és possible trobar explicacions no únicament polítiques, sinó que també veiem com hi influïren revenges a causa de deutes, raons sentimentals, disputes familiars, etcètera. Un altre factor innovador és l'esment d'altres formes de repressió com ara la psicològica, l'econòmica o la social, moltes vegades deixades de banda a pesar de la seva importància i repercussions. Cal destacar la valentia amb què els autors afronten aquest tema, ja que estem parlant d'una qüestió molt delicada, motiu de ressentiments que encara perduren, però a la qual era del tot necessari enfrontar-se amb el rigor i l'objectivitat demostrats.

Sobre aquests fets hi ha un corrent d'opinió que dona més importància a les revenges personals i un altre que incidiria més en les causes polítiques, però si bé s'ha de tenir en compte que la majoria de les víctimes foren polítics republicans, dirigents sindicalistes o mestres, entre altres, no es poden deslligar les diferents motivacions. Quant a la seqüència temporal dels assassinats, cal destacar que la majoria es dugueren a terme al voltant de les dates del desembarcament

Consistori de 1931 a Manacor, integrat per republicans i socialistes. Al centre hi ha el batle A. Amer, assassinat el desembre de 1936

1
2
5
8
9
10
12

temes-2)

del capità Bayo, en un intent d'evitar la formació d'una "quinta columna" a la rereguarda (els que es van cometre els mateixos dies de l'arribada de les forces republicanes) i, seguidament, amb la intenció d'eliminar els dissidents amb la nova situació. Tampoc no podem deixar de mencionar l'actuació d'Arconovaldo Bonacorsi, el suposat Comte Rossi, vingut a Mallorca amb un grapat d'italians per controlar políticament i militarment l'illa com a part de l'estratègia mussoliniana per mantenir l'equilibri a la Mediterrània; aquest personatge sinistre va ser responsable de la intensificació de les execucions.

Les bases estructurals de cada vila

En tots els volums podem trobar també una interessant introducció referida a les bases estructurals de cada vila, on es tracten la demografia i l'economia, i que podem situar en línia amb l'Escola dels Annals i la seva proposta d'estudi de les bases materials per a la història local. Seguidament hi trobem el relat de l'evolució de la política local des de principis de segle fins a l'esclat de la guerra, on s'intenta establir uns precedents dels esdeveniments posteriors. La Segona República s'analitza en tots els vessants (evolució política, eleccions, conflictivitat social, ensenyament, paper de l'Església, etc.), sobretot els mesos previs al conflicte. El tractament més extens correspon naturalment a la Guerra Civil: es fa referència als dies de l'aixecament militar, la repressió i les depuracions, l'evolució dels ajuntaments, els focus de poder local, l'actuació de l'Església o la Falange, la militarització, l'ensenyament, la fam, etcètera.

Aquesta mateixa estructura la trobem en tots els llibres, que tenen una extensió propera a les 150 pàgines, si bé darrerament s'han fet edicions més extenses com les dedicades a Pollença i Manacor. En aquests dos casos es feia necessari per la seva importància, primerament perquè ambdues viles tenien una població notable (Manacor, amb uns 10.000 habitants, era la segona ciutat de l'illa) i en segon lloc per alguns fets destacables que s'hi produïren. Al volum *Pollença. La revolta contra la rebel·lió* (2006), els autors, Jaume March, Andreu Cerdà i Pere Salas, ens relaten com hi va haver resistència al cop d'estat per part dels carrabiners i dels militars d'aviació de la base del Port de Pollença. En el cas de Manacor, trobem com als seus voltants es va donar el fallit intent de recuperació de l'illa per part del capità Bayo; endemés va ser un dels centres de repressió de Mallorca, ja que a Son Coletes, el seu antic cementiri, hi van trobar la

mort un gran nombre de represaliats provinents d'altres indrets de l'illa, fets que Antoni Tugores reflecteix amb molt d'encert en *Manacor. La guerra a casa* (2006).

El primer volum editat fins ara va ser *Consell. Les penes de mort* (1996), escrit per l'historiador Manel Santana, en el qual destaca l'elevat nombre d'aquestes condemnes (fins a 18) que es donaren al municipi. *Sant Joan. Cacics i represors* (1996), a cura d'Arnau Company, narra el poder que

Desembarcament republicà a Punta Amer. Manacor, 16 d'agost de 1936

encara hi tenien els cacics i les poques víctimes que hi va fer la repressió en comparació amb altres pobles. A *Banyalbufar. A l'ombra de la Falange* (1997), Benet Albertí ens mostra la importància de Falange Española en la vida política i social de la vila, fet que contrasta amb l'absència de repressió. A Manel Santana el tornem a trobar com a autor del volum *Selva. Al recer de la Muntanya* (1998), un cas peculiar perquè ens trobem davant un municipi format per quatre nuclis de població (Selva, Caimari, Moscarí i Biniamar) dels quals l'autor, ja un especialista en la matèria, fa una acurada anàlisi històrica. Guillem Mas i Antoni

125

Mateu són els autors de *Montuïri. L'esclafit de la crispació* (2001), on ens conten com l'enfrontament entre el consistori republicà i altres institucions com l'Església es va anar radicalitzant –cal tenir en compte que Montuïri va ser un dels dos únics pobles mallorquins on els antimonàrquics van guanyar les eleccions del 14 d'abril de 1931–, encara que la violència extrema no va arribar a la vila fins que es va produir el desembarcament de Bayo. A *Bunyola. Amb la*

localitats, a banda de reunir i completar investigacions ja fetes. Això ha fet possible que cada vegada se tengui un coneixement més ample de què guarden els arxius locals sobre aquesta època i que s'hagin tret a la llum documents provinents d'arxius personals o de simples records familiars. Aquest seria el cas de les fotografies que acompanyen com annex cada volum, entre les quals podem trobar imatges molt interessants i representatives de l'època i els seus protagonistes.

No ens podem oblidar, en xerrar d'història contemporània, de les fonts orals, les quals són necessàriament una part molt important per complementar les fonts escrites que ens refeixen allò que va passar. Dins d'aquesta col·lecció surten testimonis personals en gran abundància, ja que aprofitar les darreres fonts orals directes va ser una de les motivacions que van impulsar molts d'aquests treballs. Ara més que mai es veu l'encert i la necessitat d'aquesta iniciativa perquè, a causa del pas dels anys, cada vegada queda menys gent que visqués aquests esdeveniments, encara que com és sabut cal tractar amb molta cautela aquestes informacions, ja que a vegades presenten una visió molt parcial dels fets, tant pel pas del temps com per raons ideològiques. Per tant, sense estar ben confrontades no són vàlides; per això és d'agrair l'objectivitat amb què han estat recollits els testimonis.

L'estil narratiu fa que les obres puguin ser llegides per un públic molt divers: interessin tant als historiadors que cerquen ampliar els seus coneixements com als veïns del poble que volen saber més del seu passat o el dels seus familiars. És molta la gent que hi surt referida, i el fet de trobar-hi testimonis directes en forma de fotografies o entrevistes ajuda molt en aquest sentit.

Som davant d'una de les aportacions historiogràfiques més interessants sobre la Guerra Civil a Mallorca que podem trobar en aquests moments, una aportació necessària sobre un tema de gran interès que ha estat tractat amb molta objectivitat i que ha donat com a resultat unes obres de molta qualitat. A partir d'incentivar la investigació i establir un model d'anàlisi comuna, ha posat unes bases que li deparen un bon futur, tant per les obres que hi ha en preparació com per les posteriors conclusions generals que es podran extreure en haver completat la col·lecció. A més ha tengut l'encert de formalitzar una investigació molt acurada en obres accessibles per un públic no especialitzat, amb la qual cosa se n'ha vist afavorida la divulgació i s'ha convertit en un mitjà de difusió de la nostra història contemporània molt important, que esperem continuï amb nous volums. ■

por al cos (2002), Xavier Margais destaca la brutal repressió que hi va haver allà. I a *Santanyi. Els tres fronts* (2004) Cristòfol Maria Sbert fa referència a tres àmbits per descriure la situació: al poble, al front de guerra i a les lluites de poder internes.

Properament sortirà el volum de Porreres (obra de B. Gari) i estan en preparació els de Santa Maria del Camí, sa Pobla i Campos, a més d'algun altre investigador que està recopilant i preparant material per a una futura edició, ja que un dels mèrits principals d'aquesta col·lecció és que ha servit per engrescar bastants historiadors a fer recerca a les seves

El Centre Picasso, a l'esquerra. El Centre Miró, a la dreta

ELIAS GASTON I MARTÍ ROM

REPRODUCCIÓ VERSUS ORIGINAL

Walter Benjamin, en *La obra de arte en la época de su reproductibilidad técnica* (1936), reflexionava sobre el valor de l'obra original en un temps en què tècnicament s'aconsegueixen reproduccions perfectes. Malgrat tot, l'obra original encara té un hàlit que la fa especial: l'aura («la manifestació irrepètible d'una llunyania»). Prové del valor cultural (màgic i religiós) que l'obra d'art tenia en l'antiguitat davant del valor d'exhibició que té en l'actualitat. En l'edat mitjana, el gravat en coure i l'aiguafort s'afegeixen a la xilografia, i el segle XIX arriba la litografia i després la fotografia. L'obra d'art s'acosta a les masses i trenca aquella llunyania. Des d'aleshores, es crea amb la finalitat de ser exhibida. Però quina és l'aura d'una obra original de Miró, de Picasso? Qualsevol obra la podem veure reproduïda en llibres, però l'obra original continua inabastable. L'aura va més enllà del valor de canvi. Què ha volgut expressar l'autor? Quins sentiments l'envoltaven durant la creació?

Així arribem al nus de la qüestió: quin valor tenen les reproduccions de les obres que tenim al Centre Picasso d'Horta i al Centre Miró de Mont-roig? En primer lloc, apropem l'obra al lloc on va ser creada; més enllà de l'estètica, són un intent de copsar l'aura. Moltes d'aquestes obres són paisatges i, quan les mirem, el que estem veient és la interpretació que

n'ha fet l'artista. A més, ho fem al mateix indret on es va inspirar el pintor. Són “els originals dels originals”. En segon lloc, ens ofereixen la possibilitat de veure totes les obres juntes. I veure-les gràcies a les tècniques reproductives que ens permeten apropar-nos a l'original.

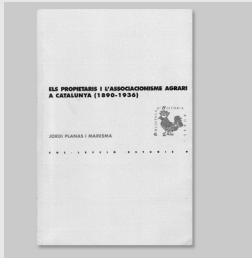
Als museus s'exposen obres originals situades en un ambient allunyat del context real i del procés de creació de l'artista. En el nostre cas, un determinat context, els seus costums i un moment històric generen elements de creativitat en l'artista que es concreten en unes obres. Després, ajuntant-les en el mateix entorn i presentant-les adequadament podem, potser, intuir la raó oculta d'aquella aura de l'artista. Tanquem el cercle. Al “valor cultural” que adquireix el visitant d'una exposició podem afegir, en aquest cas, una plusvàlua vivencial.

Per aconseguir-ho aportem informació annexa, anatem més que no pas analitzem. La nostra no és una proposta artística; és una proposta cultural, un centre d'interpretació de l'obra de Miró i de Picasso amb relació a Mont-roig i Horta.

Centre Picasso i Centre Miró

CONTACTAR: www.centrepicasso.cat Telèfon 977 43 53 30
www.centremiro.com Telèfon 977 83 73 37

1
2
5
8
9
10
12

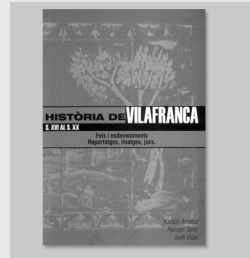
Jordi PLANAS
MARESMA
**Els propietaris i
l'associacionisme
agrari a Catalunya
(1890-1936)**

Associació d'història Rural de
les Comarques Gironines,
2006, 322 p.

La relativa popularitat de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre ha provocat que, més enllà d'algunes aproximacions primerenques se'n tingui un coneixement massa general i, sovint, estereotipat. En aquest sentit, l'estudi de Jordi Planas, fruit de la seva tesi doctoral, esdevé una aportació de primer nivell per capir la complexitat de l'associacionisme agrari del període comprès entre les acaballes del segle XIX –un moment especialment difícil per al sector agrícola català– i la Guerra Civil.

Els propietaris i l'associacionisme agrari a Catalunya (1890-1936) aconsegueix demostrar com la classe propietària del camp català maldà per dirigir la mobilització agrarista de finals del segle XIX i, alhora, per vertebrar l'ampli i divers moviment associatiu interclassista que es generà. Efectivament, mitjançant l'IACSI, els grans propietaris agrícoles de Catalunya propiciaren l'aparició d'entitats agrícoles mixtes que ajudaren a reforçar les solidaritats verticals i, alhora, apaivagaren els moviments reivindicatius que s'estaven covant al camp català com a conseqüència de la crisi agrària finisecular. Aquesta estratègia favorable a la proliferació d'associacions agràries –i al seu conseqüent patronatge i control indirecte per part de les elits agràries– també tenia per finalitat reforçar el paper central de la classe propietària, tant en l'àmbit local com en la seva capacitat d'erigir-se en interlocutor representatiu del món rural, en un context de progressiva pèrdua de legitimitat econòmica i social. La mobilització social i la dinàmica associativa impulsada per la classe propietària els garantí una posició central en el moviment agrarista, que Jordi Planas no deixa de posar encertadament en relació al naixement del catalanisme polític del primer terç del segle XIX. El control indirecte i la tutela de les noves iniciatives associatives agràries havia d'assegurar a l'IACSI el paper de “casa payral de la Pagesia catalana”.

JOSEP M. BARRIS

R. ARNABAT, R. SOLER
i J. VIDAL

**Història de
Vilafranca. S. XVI al
s. XX.**

**Fets i esdeveniments.
Reportatges, imatges, jocs**
Aj. Vilafranca del Penedès, Consell
Comarcal de l'Alt Penedès i Ge-
neralitat de Catalunya, 2006, 117 p.

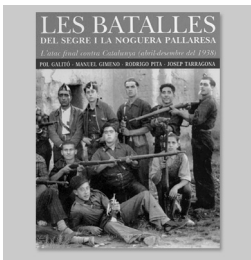
Els historiadors i professors Ramon Arnabat, Raimon Soler i Jordi Vidal han publicat recentment l'obra *Història de Vilafranca. S. XVI al s. XX. Fets i esdeveniments. Reportatges, imatges, jocs*, constituïda per tres discs DVD i un llibre guia. Es tracta d'una història multimèdia en el sentit ple del terme, ja que no es queda tan sols en el recurs a la imatge i al so, sinó que s'hi fa un considerable desplegament de mitjans.

Cadascun dels discs –l'element clau d'aquesta obra– permet accedir a continguts relatius a la història de Vilafranca del Penedès, presentats en diversos formats i adreçats a un ampli ventall de destinataris. Així, se'ns ofereixen diversos reportatges audiovisuals que poden ser vistos amb un reproductor convencional de DVD. Estaríem, en aquest cas, davant d'un producte susceptible de ser visionat tant a casa, per qualsevol persona interessada a fruit d'un reportatge d'història ben executat, com a l'escola. A banda d'aquests reportatges, els discs contenen materials per a ser usats amb ordinador; en aquest cas es tracta d'uns continguts amb enfocament eminentment escolar.

El conjunt de productes que trobem en aquesta *Història de Vilafranca* té un caràcter marcadament didàctic: no perquè n'hi hagi d'especialment adreçats a un destinatari escolar, sinó perquè es tracta de materials que han estat dissenyats amb l'objectiu de fer-se entendre fàcilment i captar l'interès de qui se'ls mira. Voldria, però, fer especial esment de l'encert que han tingut els autors en el disseny dels materials escolars, en els quals han fet èmfasi en el vessant lúdic incloent-hi tot un seguit de jocs. Des d'Huizinga –amb el seu *Homo Ludens*, de 1938– fins a exemples més recents com N. Postman, s'ha remarcat la importància del joc en la vida humana, sobretot en el cas dels nens i adolescents. Si volem presentar als nostres estudiants uns continguts que realment els interessin, hauríem de fer que aquests continguts responguessin a les seves necessitats, i no hi ha dubte que el joc n'és una.

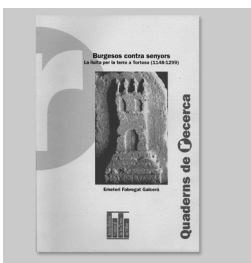
MARCEL POBLET

DE trianovetats)

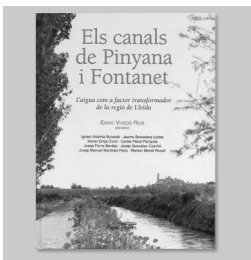
**P. GALITÓ,
M. GIMENO, R. PITA,
J. TARRAGONA**
**Les batalles del
Segre i la
Noguera
Pallaresa**
Lleida: Pagès Editors,
2006, 305 p., 40 €

Entre abril i desembre de 1938, el bàndol republicà i el nacional combateren aferrissadament pel control dels rius Segre i Noguera Pallaresa, en uns enfrontaments en què van arribar a participar gairebé 200.000 homes en cada bàndol. El llibre analitza aquesta ofensiva de nou mesos, decisiva per a l'entrada de les tropes franquistes a Catalunya, narrant les tàctiques militars i altres detalls d'aquestes batalles tan importants per al desenllaç de la Guerra Civil.

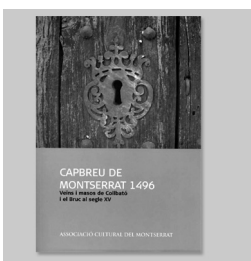
Emeteri FABREGAT
**Burguesos contra
senyors**
**La lluita per la
terra a Tortosa
(1148-1299)**
Tortosa: Centre d'Estudis
Històrics Comarcals del
Baix Ebre, 2006, 203 p.
12 €

Aquesta monografia estudia el repartiment feudal de la ciutat entre les forces ocupants arran de la conquesta cristiana de Tortosa, que va comportar la creació d'un règim senyorial a la ciutat, dominat sobretot per senyors institucionals com els ordes militars. Aquest règim senyorial aviat s'enfrontà amb la primera burgesia tortosina, artífex del poblament de la ciutat, la qual cosa provocà una sèrie de conflictes que desembocaren en més d'un moti antisenyorial i que només es van poder solucionar judicialment.

E. VICEDO (director)
**Els canals de
Pinyana i
Fontanet**
**L'aigua com a factor transformador
de la regió de Lleida**
Lleida: Pagès Editors, 2006,
340 p., 45 €

El canal de Pinyana i la sèquia de Fontanet subministren aigua de boca, per a l'agricultura i per a la indústria a bona part de la comarca del Segrià i, per tant, suposen un dels motors de desenvolupament econòmic més importants de la zona. En aquest llibre es tracten diferents temes relacionats amb aquesta infraestructura hidràulica, com ara la història, la vinculació amb l'agricultura de regadiu i la indústria de la comarca o els reptes de futur amb vista a una nova cultura de l'aigua.

**X. SÀNCHEZ, G.
ESTRADA, J. SERRA**
**Capbreu de
Montserrat 1496**
**Veïns i masos de
Collbató i el Bruc al
segle XV**
Collbató: Associació
Cultural del Montserrat,
2006, 209 p., 12 €

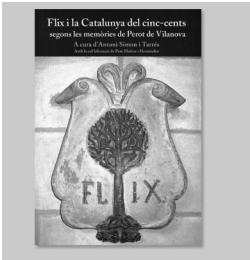
L'any 1496, el monestir de Montserrat obligà els habitants de Collbató i del Bruc a capbrevar totes les possessions del monestir en aquestes poblacions, amb l'objectiu que es reconegué explícitament la seva propietat directa i els seus drets en una època realment convulsa. Aquesta monografia recull la transcripció i la traducció al català modern del document, que es complementa amb una introducció explicativa del context en què fou escrit, uns índexs onomàstics i toponímics i un glossari.

Olga DUQUE (et al.)
**Les dones del
Prat i la
repressió
franquista**
El Prat de Llobregat:
Ajuntament del Prat de
Llobregat, 2006, 293 p.
10 €. Pròleg de Carles
Santacana

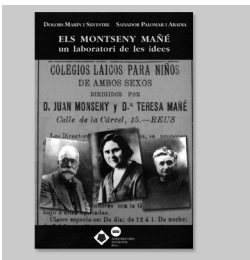
Aquest llibre recull un seguit de treballs de recerca al voltant de la repressió que van patir les dones del Prat arran de la implantació del règim franquista. Els estudis, impulsats per l'Arxiu Històric Municipal del Prat de Llobregat, s'han basat en testimonis orals i en documentació escrita conservada a diferents arxius públics i abasten diferents àmbits de la repressió envers les dones pratenques, com ara l'exili, els afusellaments, els empresonaments i les depuracions de treballadores.

1
2
5
8
9
10
12

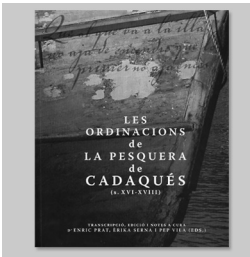
**A. SIMON (ed.),
P. MUÑOZ**
**Flix i la Catalunya
del cinc-cents
segons les
memòries de
Perot de Vilanova**
Flix: Ajuntament de Flix,
2006, 106 p., 3 €

Perot de Vilanova fou un noble resident a Barcelona, però descendent d'una nissaga originària de Flix, que va viure a la Catalunya del segle XVI. Aquest cavaller i doctor en ambdós drets va escriure unes «Memories per a sempre», que abasten els anys 1551-1573. El llibre inclou un estudi introductori i una transcripció d'aquest manuscrit, en el qual es barregen elements de l'autobiografia, de la crònica i del diari, i que constitueix un testimoniatge directe i detallista de tota una època.

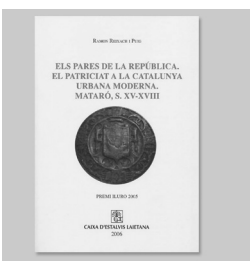
**D. MARÍN,
S. PALOMAR**
**Els Montseny
Mañé**
**Un laboratori
d'idees**
Reus: Arxiu Municipal de
Reus, 2006, 141 p., 12 €

Aproximació a la família Montseny Mañé, de gran importància en el pensament polític llibertari de la Catalunya del segle XX i en el si de la qual va néixer l'anarquista Frederica Montseny. El llibre fa un èmfasi especial en l'etapa reusenca dels pares de Frederica, Joan Montseny i Teresa Mañé: allà van crear l'Escuela Racionalista de Reus, que suposà una alternativa laica i lliurepensadora a l'educació religiosa tradicional, i van participar activament en l'activitat cultural de la ciutat.

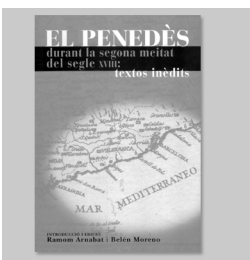
**E. PRAT, È. SERNA,
P. VILA (editors)**
**Les ordinacions
de la Pesquera
de Cadaqués
(s. XVI-XVIII)**
Palamós: Fundació
Promediterrània,
2006, 219 p., 12 €

En aquesta monografia es recull la transcripció íntegra i anotada de les ordinacions de la Pesquera de Cadaqués durant els segles XVI i XVIII, un dels textos més complets que es conserven d'aquest tipus de reglamentacions sobre l'ús comunal de la pesca. L'edició es complementa amb una sèrie d'estudis que diversos especialistes havien dedicat fins ara a aquestes ordinacions, on es tracten temes com ara la pesca o els conflictes pesquers entre Cadaqués i Roses durant l'edat moderna.

R. REIXACH
**Els pares de la
República.**
**El patriciat a la
Catalunya urbana
moderna. Mataró,
s. XV-XVIII**
Mataró: Caixa d'Estalvis
Laietana, 2006, 423 p., 29 €

Aquesta monografia, guanyadora del Premi Iluro 2005, analitza les característiques i l'evolució de la cultura política del patriciat mataroní durant l'època moderna. El canvi transcorre paral·lel al procés de transformació de Mataró, que passa de ser una vila rural baixmedieval a una ciutat moderna, amb una universitat local cada vegada més identificada amb aquest patriciat. També s'analitzen les relacions familiars i clientelars d'aquesta classe social mitjançant un exhaustiu estudi genealògic.

**R. ARNABAT i B.
MORENO (intr. i ed.)**
**El Penedès
durant la segona
meitat del segle
XVIII: textos inèdits**
Vilafranca del Penedès:
Institut d'Estudis
Penedesencs, 2006, 147
p., 10 €

Aquest llibre dona a conèixer un seguit de textos inèdits sobre el Penedès de la segona meitat del segle XVIII: un informe de l'alcalde major de Vilafranca del Penedès de l'any 1786 sobre la situació econòmica, política i social del corregiment penedesenc, i un conjunt de respostes de diversos pobles penedesencs (l'Arboç, Castellet i la Gornal, Masllorenç, Pla i Lavit, Terrassola, la Llacuneta, Canyelles i Torrelles de Foix) al Qüestionari de Francisco de Zamora. Els textos van precedits de dues introduccions escrites per Ramon Arnabat (que tracta els aspectes econòmics) i Belén Moreno (sobre els aspectes socials) que permeten contextualitzar-los.

noticiari

125

Consell de redacció: Victòria Almuni, Josep Casanovas, Narcís Figueras, Antoni Gavallda, Oriol Granados, Oscar Jané, M. Carme Jiménez, Marina Miquel, Conxita Mir, Vicent Olmos, Lourdes Plans, Joan Peytavi, Joaquim M. Puigvert, Mercè Renom, Pedro Rújula, Enric Saguer, Sebastià Serra, Carles Santacana, Gemma Tribó, Carles Vicente, Francesc Viso.

1 Agenda

- V Cicle de Conferències: Història, Cultura Popular i Tradicional del Montsià. Organitzat per l'Institut d'Estudis Comarcals del Montsià. Lloc: El Casal. C/ Simpàtica, núm. 6. Amposta.
- Recercat. Jornada de Cultura i Recerca Local dels Territoris de Parla Catalana. Lleida, 21 d'abril.
- IV Fira del Llibre i l'Escriptor Ebrencs. Móra d'Ebre, 3 de juny.
- V Jornades d'Estudi del Centre d'Estudis Ribagorçans: *La pèrdua dels furs a la Ribagorça: de les alteracions comtals al Decret de Nova Planta. Les visions actuals.* Organitza: Centre d'Estudis Ribagorçans. Benavarrí, 29 i 30 de juny i 1 de juliol.

- Inauguració de l'exposició *Artur Bladé i Desumvila: escriptor de l'Ebre català, cronista de l'exili* a la Biblioteca Artur Bladé i Desumvila de Flix (Ribera d'Ebre). Romandrà oberta entre el 14 i el 31 de maig. Presentació de l'edició de les obres completes.
- III Jornada d'Art: *La literatura i el Cinema.* Organitza: Centre d'Estudis Històrics de Terrassa. Terrassa, 17 de maig.
- Exposició *Lluís Companys i la seva època.* Centre d'estudis Comarcals d'Igualada. De l'1 al 31 de maig.
- Jornades Internacionals als escenaris de la Batalla de l'Ebre. Organitza: No Jubilem la Memòria (Priorat). 11 i 12 de maig. Més informació: www.irmu.org ■

2 Jornades d'Estudi del Centre d'Estudis Ribagorçans (BENAVARRI, 29 i 30 DE JUNY i 1 DE JULIOL)

Les V Jornades d'Estudi del Centre d'Estudis Ribagorçans-CERIB tindran lloc a Benavarrí els propers 29 i 30 de juny i 1 de juliol i tractaran de *La pèrdua dels furs a la Ribagorça: de les alteracions comtals al Decret de Nova Planta. Les visions actuals.* Diferents historiadors catalans, aragonesos i francesos hi mostraran des de diferents vessants l'evolució del dret i de la història de l'antic Comtat de Ribagorça, des de la plena incorporació de la Ribagorça al Regne d'Aragó (1591) fins a l'abolició dels drets forals el 1707, ara fa tres-cents anys. Aprofitant aquesta commemoració, les jornades pretenen reflexionar sobre el passat, però també sobre la situació administrativa actual. La trobada gaudeix del suport de l'Institut Ramon Muntaner, l'Institut de Estudios Altoaragoneses, el Departament d'Hum-

nitats de la UAB i el Departament d'Història de la UDL, la Comarca de la Ribagorça, el Consell Comarcal de l'Alta Ribagorça, l'IMAC de Lleida i l'Ajuntament de Benavarrí. Com en les anteriors jornades –celebrades a Benavarrí, Areny, Campo i el Pont de Suert–, aquestes oferiran ponències i comunicacions on s'analitzarà des d'una òptica multidisciplinària diferents visions i aspectes de la realitat, la cultura i la història de la Ribagorça i, per extensió, del Pirineu. Posteriorment, els articles es publicaran com a dossier de la revista Ripacurtia. Tant la revista com les jornades han abordat diversos temes, com ara "La identitat a la Ribagorça i les seves zones d'influència", "La despoblació a la Ribagorça", "La dona referent, social i cultural al Pirineu" i "Conflictes. Diàleg i cultura al Pirineu". ■

